

پنجره‌ای نو به موضوعات نو

نگاهی توصیفی به کتاب «تفسیر موضوعی قرآن کریم» (دانش مدیریت در قرآن)

پژوهش به جهت مطالعه عمیق‌تر ذکر گردیده است.

چکیده مباحث کتاب

در بخش «مباحث مقدماتی»، مؤلف محترم ضمن اشاره به ساختار موضوعی مدیریت، به معنای واژگانی تفسیر و اصطلاحی آن، پرداخته است و ضمن بر شمردن نیازمندی به تفسیر و تفسیر مدیریتی، «مدیریت رحمانی» را بهترین الگوی مدیریتی قلمداد کرده است.

وی معتقد است ساختار مدیریتی خداوند متعال در دو «ساختار تکوینی» (عرش و کرسی) و «ساختار تشریحی» (امامت و مسجد) تبلور یافته است.

در محور اول که به وظایف اصلی مدیریت پرداخته شده است، وظیفه سازمان‌دهی در مدیریت خداوند در سازمان ملائکه در سه وجه «سلسله مراتب»، «تقسیم کار» و «تفویض اختیار» تبیین گشته است و در حوزه سازمان انسانی خداوند، به معنای «امامت» و «اتحاد امامت و امارت» و «جایگاه مسجد در سازمان انسانی خداوند» اشاره شده است.

حوزه برنامه‌ریزی «فرهنگ مدیریتی قرآن کریم»، موضوع بعدی است. در نگاه وی برنامه‌ریزی در مدیریت الهی دارای انواع زیر است: یک. برنامه‌ریزی کلی و راهبردی، دو. برنامه‌ریزی سالانه (شب قدر). در این ساحت، برخی نکات قابل تأمل می‌باشد:

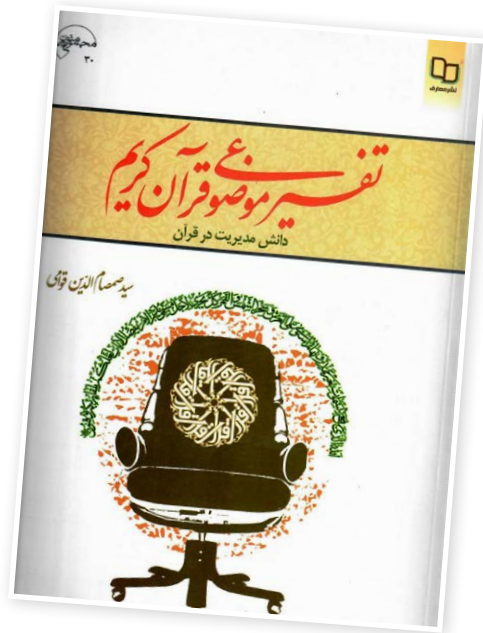
وجود برنامه‌ریزی سالانه در مدیریت الهی، تصویب نهایی برنامه‌ریزی سالانه در شب قدر.

در ادامه، اصول برنامه‌ریزی در مدیریت رحمانی، شش مورد زیر تلقی گشته است:

یک. علمی و متقن بودن، دو. استانداردسازی، سه. سهمیه‌بندی، چهار. ظرفیت‌سنجی، پنج. زمان‌بندی (زمان‌بندی آفرینش موجودات، زمان‌بندی از بین رفتن موجودات) و شش. انعطاف‌پذیری.

در مبحث نظارت و کنترل، به وجوه گستره نظارت و کنترل در مدیریت الهی، شامل: یک. نظارت بر تمامی فعل و انفعالات سازمان (نظارت بر آنچه در زمین فرو می‌رود و آنچه از آن سربرمی‌آورد، نظارت بر هر آنچه از آسمان نازل می‌شود، نظارت بر آنچه به آسمان صعود می‌کند، همراهی با افراد در همه جا، زیر نظر داشتن همه اعمال بندگان) و نظارت بر انجام مأموریت رسولان و نیز شاخصه‌های نظارت و کنترل در مدیریت الهی، شامل یک. هم طراز بودن نظارت با نوع وظایف، دو. جامع بودن نظارت، سه. تعدد سطوح نظارتی، چهار. مستمر بودن نظارت، پنج. ریزبینی و دقت بسیار، شش. ثبات و بایگانی، اشاره شده است. در ادامه، به انواع ناظران در مدیریت الهی، از جمله پیامبران و اوصیا، اعضا و پوست بدن، فرشتگان، زمین و زمان، تأکید شده است.

در موضوع بعدی، به دو عنصر «تفوذ» و «هدایت» پرداخته

نام کتاب: تفسیر موضوعی قرآن
نویسنده: سید صمصام‌الدین قوامی
ناشر: معارف

در روایات دینی، قرآن کریم را به اقیانوس عمیقی تشبیه کرده‌اند که مفسران به‌سان غواصانی در آن غور می‌کنند و به دریچه‌های تازه‌ای از آن دست می‌یابند.

«مدیریت» از مباحث روز در جوامع بشری است؛ زیرا یکی از ابزار توسعه در جهان، توجه جدی به مسئله «مدیریت» چه به لحاظ نظری و چه به لحاظ عملی می‌باشد. خوشبختانه در چند دهه اخیر، برخی از پژوهشگران تلاش کرده‌اند این موضوع مهم را در آینه قرآن کریم بنگرند. اگرچه در کتاب «تفسیر موضوعی قرآن کریم»، نگاه به نقش راه مدیریت خداوند متعال در عالم هستی و زبان وحی است و مدیریت خداوند در آینه تمام‌نمای قرآن در دو ساحت تکوین و تشریح آمده است، اما مرور این یافته‌ها قطعاً در اسلوب مدیریت اسلامی نیز بهره‌های معنوی و کنشی خود را خواهد داشت.

چارچوب مفهومی اثر

کلیت مفهومی این اثر علاوه بر مباحث مقدماتی، در چهار محور شامل وظایف اصلی مدیریت، مدیریت منابع انسانی، مدیریت رفتار سازمانی و مدیریت فرهنگ سازمانی و در قالب شانزده درس دانشگاهی، با اسلوب آموزشی (آکادمیک) تنظیم شده است. در ابتدای هر درس، اهداف درس و در انتها، خلاصه درس ارائه شده است و پس از آن، پرسش‌هایی برای تفکر و پاسخ دادن و

شده است. در ادامه، ضمن تعریف واژه هدایت در لغت و اصطلاح، انواع هدایت شامل هدایت تشریحی، هدایت تکوینی عام، هدایت تکوینی خاص (اولی)، هدایت تکوینی پاداشی (ثانوی) و هدایت سازمانی شرح داده شده است.

در بحث «نفوذ» (محبوبیت) به وسعت و منشأ محبوبیت تأکید شده و در باب عوامل نفوذ رهبر عناصر زیر بر شمرده شده است: الف) ایمان و ب) عمل صالح.

در باب «گزینش»، مصداق‌های قرآنی اختیار (گزینش) توصیف شده است:

یک «اختیار»، دو، اصطفاء، سه، جعل و چهار. اجتناباً.

در ادامه، ضمن تشریح فرایند گزینش، معیارهای گزینش خداوند دربارهٔ پیامبران اولوالعزم و غیر اولوالعزم، پیشوایان معصوم، زنان صالح و مردان صالح، فرشتگان (حاملان عرش)، در چارچوب مفهومی زیر، تبیین گشته است.

یک. معیارهای ایجابی (صبر و یقین، عبادت خالصانه خدا، هم‌زبانی با مردم و پیروان، مردم‌مداری، دلسوزی و بومی بودن، رنج کشیدگی، بردباری و تضرع و انس با خدا، شکرگزاری، وفاداری، داشتن ظرفیت بالا، فرمان‌بری، عدم انحراف و یکتاپرستی، علم، قوت و امانت، تخصص و تعهد، صداقت و یاور، خلق عظیم، بندگی، توانمندی، احسان، ایمان داشتن و تقوا پیشگی، ظلم نکردن یا عدالت)؛

ب. معیارهای سلبی (کفرورزی، نفاق، دروغ‌سازی، گمراه‌کنندگی از راه خدا، افراطی‌گری غفلت و هواپرستی، بسیار سوگند خورنده و پست، گنهکاری و ناسپاسی، تحجر اعتقادی، اسراف‌کاری).

در حوزه «آموزش و نظام پرداخت»، مؤلف در گام نخست به آموزش (توانمندسازی) در فرهنگ قرآن اشاره کرده و انواع توانمندسازی را موارد زیر قلمداد کرده است:

یک. تمکین (توانمندسازی حضرت یوسف (ع)، توانمندسازی ذوالقرنین)

دو. اصطناع (توانمندسازی ویژه)

سه. سایر توانمندسازی‌ها

وی در گام دوم، حقوق و دستمزد (نظام پرداخت) در فرهنگ قرآنی را تبیین کرده است:

یک. اجرا

دو. ارتزاق

در حوزه ارزیابی عملکرد (نظام تبیین شایستگی)، مؤلف ضمن تبیین شایستگی در فرهنگ قرآنی، اصول ارزیابی عملکرد و تعیین شایستگی را بر شمرده است.

در حوزه پاداش و تنبیه جزا و پاداش خوبی‌ها در چارچوب مفهومی زیر تشریح شده است:

یک. پاداش‌های دنیوی

دو. پاداش‌های اخروی

و در جزای بدی‌ها (تنبیه)، مصادق و نمونه‌های آن ذکر گردیده است.

در حوزه «انضباط» ضمن شرح مفهوم انضباط در فرهنگ قرآن، کلمات کلیدی آیات انضباط بررسی شده است.

در حوزه «مبانی رفتار سازمانی»، رفتار، هدف مدیریت و مبانی رفتار سازمانی در فرهنگ قرآن تحلیل شده است.

در حوزه «انگیزش و مدیریت تعارض»، با تعریف انگیزش در فرهنگ قرآنی، اصول ایجاد انگیزش در مدل انگیزشی قرآن، مدیریت تعارض، راه‌های پیشگیری و بهداشت تعارض، راه‌های درمان تعارض و اصول مدیریت تعارض در مدیریت الهی ذکر شده است.

در حوزه «ارتقای سطح رفتار»، به این موارد پرداخته شده است:

– راه‌های ارتقای دائمی سطح رفتار کارکنان؛

– روش‌های معرفی الگوهای رفتاری مطلوب؛

– گروه‌هایی که در ساختار مدیریت الهی، اصلاح رفتار نابهنجار آنان قابل بررسی است؛

– نمونه‌های قرآنی از چگونگی اصلاح رفتار نابهنجار.

در حوزه «فرهنگ سازمانی مطلوب»، نخست معنای فرهنگ سازمانی و مدیریت فرهنگ سازمانی بیان شده و با ذکر تفاوت مدیریت رفتار سازمانی با مدیریت فرهنگ سازمانی، روش دست‌یابی به فرهنگ مطلوب سازمان الهی تبیین شده است. در ادامه، برخی فرهنگ‌های مطلوب سازمان الهی همچون فرهنگ توانمندی و قدرت، فرهنگ ولایت، فرهنگ ایثار و فرهنگ جهاد آمده است.

در پایان نیز مؤلف در حوزه «فرایند حاکمیت فرهنگ مطلوب سازمانی» به موضوعات زیر پرداخته است:

– چالش‌های پیش روی حاکمیت فرهنگ مطلوب

– ابراهیم (ع) بهترین الگوی مدیریت فرهنگ سازمانی

– راهبرد ابراهیم (ع) در مدیریت فرهنگ سازمانی

– مراحل حاکمیت فرهنگ مطلوب سازمانی

– چگونگی حاکمیت فرهنگ مطلوب در مدیریت مدرن امروزی.

دیدگاه کلی

با نگاه جامع به نقشه مفهومی کلی کتاب، مشخص می‌شود مؤلف تلاش کرده است با استفاده از نظرات مفسران و با الهام از متون روایی دینی، مهندسی نوینی از الگوی مدیریت الهی در عالم تکوین و تشریح ارائه دهد.

زبان اثر، روان و ساده است و به دلیل مفید بودن به ساختار آموزش و دانشگاهی، ناگزیر از چارچوب‌های متعارف کتاب‌های آموزش است. این مسئله، احتمالاً در روش‌های آموزش دانشگاهی مناسب باشد، اما از جذابیت و خلاقیت در نگاه خوانندگان معمولی، می‌کاهد.

قطعاً استفاده از جداول تکمیلی متنی در حاشیه متن اصلی کتاب، به‌عنوان متون تکمیلی به جذابیت صفحات اثر می‌افزود ضمن این‌که کیفیت صفحه‌آرایی و به‌ویژه حروف‌آرایی، جنبه‌های هنری در نوع و اندازه حروف لحاظ نشده است.

امید است مراکز علمی و دانشگاهی به شگردهای خلاق کتاب‌سازی، علاوه بر ملاحظات علمی و محتوایی، نیم‌نگاهی داشته باشند. مطالعه این اثر به علاقه‌مندان مباحث قرآن‌شناسی، الهیات و مدیریت پیشنهاد می‌شود ■